

Miroslav MODRIĆ, **Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja i Kustodija Svete Zemlje**, Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet, Split, 2016., 624 str.

Sveta Zemlja oduvijek je privlačila pobožne kršćane. Bilo je sasvim normalno da su i neki hrvatski franjevci, iskoristivši prisutnost svoga reda u Palestini, dolazili i djelovali u njoj. Svakako da se kao prvo ime nameće prvi hrvatski svetac Nikola Tavelić. Ali i dalje ostaje nepoznanica koliki su hrvatski franjevci živjeli i djelovali u Isusovoj domovini. Tu prazninu jednim dijelom nadopunjuje Miroslav Modrić pišući o franjevcima Provincije Presvetog Otkupitelja koji su tamo djelovali ili je njihovo ime na određen način vezano uz Svetu Zemlju. Franjevačka povezanost s otajstvima Isusova zemaljskog života svakako je jedan od motiva zbog kojeg franjevci kao čuvari svetih mjesta već niz stoljeća djeluju u Svetoj Zemlji. Kao briga cijeloga franjevačkog reda Kustodija Svete Zemlje na poseban je način povezana sa svakom franjevačkom provincijom u svijetu. Modrić ovdje progovara na koji je način kroz povijest njegova provincija bila povezana sa Svetom Zemljom, odnosno koji su to pojedinci ostavili trag u povijesti kustodije.

Franjevačka Provincija Presvetog Otkupitelja nastala je u prvoj polovici 18. stoljeća odvajanjem od Provincije Bosne Srebrene. Iako autor započinje govor o franjevcima u Svetoj Zemlji s Jakovom Pletikosom i njegovim putopisom, to ne znači da franjevci s prostora Dalmacije nisu djelovali u Kustodiji Svete Zemlje i ranije, odnosno kao članovi Bosne Srebrene. No, okvir u koji autor smješta svoje izlaganje jest vrijeme od nastanka Provincije Presvetog Otkupitelja 1735. godine.

Prvo poglavlje posvećeno je Jakovu Pletikosi i franjevcima koji su djelovali u Svetoj Zemlji od polovice 18. stoljeća do druge polovice 19. stoljeća, zato je autor poglavlje naslovio »Pletikosa i braća u Kustodiji do Markovića, 1751. – 1879.« (23–226). Početak je posvećen prvim kontaktima Provincije Presvetog Otkupitelja i Kustodije Svete Zemlje u 18. stoljeću, a na to se nadovezuje govor o Jakovu Pletikosi, koji pokazuje kontinuitet te suradnje. Slijedi analiza putopisa Jakova Pletikose »Putovanje k Jeruzolimu godine 1752.« (45–192). Pletikosin putopis, osim što ima značenje za hrvatsku književnu baštinu, vrijedan je izvor za poznavanje prilika u Svetoj Zemlji polovicom 18. stoljeća. Iako autor uglavnom piše o hodočasničkim mjestima, dotiče se i naroda koji su ondje živjeli. Za razliku od drugih putopisa onoga vremena, Pletikosa ne govori o običajima tih naroda, ali ih promatra u kontekstu važnosti za pojedino mjesto koje opisuje. Tako iz njegovih opisa možemo iščitati odnose među kršćanskim zajednicama u Svetoj Zemlji, zatim njihove odnose s Turcima i Arapima, a usputno spominje i tada malobrojnu židovsku zajednicu. Stoga je sam putopis svjedočanstvo jednog Hrvata koji je tijekom svoga boravka u Svetoj Zemlji došao u doticaj s muslimanima, Židovima i pripadnicima različitih kršćanskih konfesija. Pletikosin putopis »Putovanje k Jeruzolimu« započinje s natpisom na bosančici »Putovanje k Jeruzolimu godine 1752. F. Jakova Pletikose od Skradina«, što dodatno potvrđuje da je Pletikosa odgojen i djelovao u duhu franjevačke tradicije 17. i 18. stoljeća, koja je u to vrijeme snažno povezivala franjevce od Podunavlja do Jadrana. U prvom redu riječ je o djelu pisanom na narodnom jeziku i pismu razumljivom širim slojevima stanovništva. Hrvatski franjevački pisac Jakov Pletikosa izdanak je svoga vremena, slijednik drugih predstavnika hrvatske književnosti toga vremena. Ipak, ono po čemu Pletikosi pripada iznimno mjesto jest činjenica da je njegovo »Putovanje k Jeruzolimu godine 1752.« prvi putopis pisan hrvatskim jezikom. Istodobno,

hrvatskom čitatelju koji se danas uputi tragovima negdašnjih hrvatskih hodočasnika, Pletikosino djelo može poslužiti kao zanimljivo usporedno štivo. Sljedeći naslov toga poglavlja »Ostali Pletikosnini rukopisi o Svetoj Zemlji« (193–214) posvećen je manje je poznatom Pletikosinu rukopisu na hrvatskom jeziku o povijesti Svete Zemlje: »Sveta Zemlja koga je bila posidovana od počela svita do ovog vika sadagnega ovde pripisue se 1755.«, koje je sačuvan u rukopisu u arhivu franjevačkog samostana u Sumartinu. Na tragu prosvjetiteljstva Pletikosa ne piše »povijest velikih ljudi«, nego puno više pažnje poklanja narodima, odnosno vjerskim zajednicama, njihovim običajima i načinu življenja, uključujući u to i svoje doživljaje tih naroda. Tako su obrađeni Rimljani, Grci, odnosno pravoslavci, Armenci, Nestorijanci ili Kaldeji, Maroniti, Sirijci ili Jakobiti, Kopti, Gruzijci, Etiopljani i Druzi. Autor ne bilježi samo događaje i narode nego opširno govori i o geografskim obilježjima, ali i o flori i fauni, no najopsežnije o načinu življenja i običajima stanovništva Svete Zemlje koje je sam izravno promatrao, čime ostaje na tragu prosvjetiteljskih normi o pisanju povijesti pojedinih zemalja. Na kraju poglavlja Modrić govori o dalmatinskim franjevcima koji su do 1879. godine djelovali u Kustodiji poslije Pletikose. Tako su u cjelini »Braća u Kustodiji poslije Pletikose« (215–226), obrađeni franjevci Ante Bustruc, Marijan Batošić, Stjepan Bauk, Toma Džepina, Pavao Bujas, Josip Bešlić, Josip Franić, Augustin Burilović, Grgur Kurtović, Ivan Augustin Rajčević i Srećko Mijatović.

Drugo poglavlje posvećeno je hodočasniku u Svetu Zemlju 1879. godine fra Ivanu Markoviću. U poglavlju naslovljenom »Marković u Svetoj Zemlji, 1879.« (227–305). »Lettere dall'Oriente«, odnosno »Pisma s Istoka« fra Ivana Markovića također su ostala gotovo nepoznata hrvatskoj javnosti, a i ona su trajna ostavština koja, na jednoj posve drugoj razini, povezuju dvije zajednice: Provinciju Presvetog Otkupitelja i Kustodiju Svete Zemlje. Markovićevo »Pisma s Istoka« plod su njegove vjere, ljubavi, znanja i mudrosti, a njegovo hodočašće u Svetu Zemlju i sveta mjesta u njoj samo su prigoda da sve to oblikuje u riječi. On je u svom putopisu napisao više svojih zapažanja o životu i djelovanju Kustodije, djeleći intenzivno život s njima, ali ipak kao franjevac koji je došao sa strane i promatrao život njezinih članova. Nije se bojao u dvadesetom. »Pismu« napisati, što bi možda bilo neugodno nekomu tko je član Kustodije, da među franjevcima »opsluživanje pravila i samostanska disciplina cvjetaju da se ne može bolje poželjeti«. Jednako tako da je prošlo »šest i pol stoljeća povijesti franjevaca na Istoku – šest i pol stoljeća slavnoga mučeništva«. I ovdje autor piše o franjevcima koji su djelovali u Kustodiji poslije Markovića (306–314), a to su Jeronim Eterović i Ivan Štambuk.

Slijedi treće poglavlje »Jadrijević, Bujas, Bilušić, Čović i Fržop u Svetoj Zemlji, 1925. – 1962.« (315–450). Modrić ovdje analizira putopise franjevaca spomenutih u naslovu. Tako su obrađeni putopisi Ante Jadrijevića, studenta u Svetoj Zemlji, »Isusovim stopama« (316–355), zatim hodočasnika Gašpara Bujasa »U Svetoj Zemlji« (360–372), napisan kao recital, nakon toga putopis hodočasnika Vjenceslava Bilušića »Moj pohod Svetoj Zemlji godine. 1937.« (373–394), kao i putopis hodočasnika Mirka Čovića »U domovini Isusa i Marije« (395–438). Na kraju obrađeno je služenje fra Pija Fržopa u Kustodiji Svete Zemlje (439–450).

Nakon toga autor započinje novo poglavlje »Provincija i Kustodija od 1962. do naših dana« (451–492). Tu se govori o studentima teologije u Jeruzalemu iz Provincije i posljed-

njim franjevcima Provincije koji su bili na službi ili boravili neko vrijeme u Kustodiji: fra Miroslavu Modriću, fra Ljubomiru Šimunoviću, fra Anti Vučkoviću i fra Josipu Cvitkoviću. Poseban osvrt autor je dao na marijanski vodič po Svetoj Zemlji fra Petra Lubine »Stopama Nazaretske Djevice« (455–492).

Posljednje poglavlje posvećeno je temi »Kustodija danas u očima braće Provincije« (493–514). Riječ je o Svetoj Zemlji i dalmatinskim franjevcima koji su ondje živjeli, zatim donosi rezultate ankete, pitanje povjerenika Svete Zemlje, kojih donosi cjelovit popis od osnutka Provincije do danas. Slijedi »Zaključak« (515–525) i »Prilozi« (525–578), koji upotpunjavaju obrađenu materiju.

Kratkim pregledom ovog zamašnog monografskog djela vidljivo je da se Modrić uspio predstaviti veliku putopisnu baštinu od polovice 18. do polovice 20. stoljeća franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja vezane uz Svetu Zemlju. Detaljna analiza i predstavljajanje tih vrijednih izvora dokaz su neprekinutih i skoro tri stoljeća dugih veza spomenute Provincije i Kustodije Svete Zemlje. Obradom tih putopisa, od kojih su neki u rukopisu, a neki uglavnom nisu poznati, svakako da je dan obol i hrvatskoj književnoj baštini. Također, autor je govorio i o franjevcima koji nisu ostavili pisani trag, ali su svojim dužim ili kraćim boravkom u Svetoj Zemlji učvrstili veze svoje Provincije s Isusovom domovinom. Naposljetku treba spomenuti kako je ovo jedino sustavno monografsko djelo koje obrađuje tu tematiku. Iako je obrađena samo jedna od hrvatskih franjevačkih provincija, djelo je u mnogo čemu pokazatelj višestoljetne povezanosti hrvatskih franjevaca s Kustodijom Svete Zemlje.

Daniel Patafta